

GLOBAL IQTISODIYOTNING O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA’SIRI

Toshbekov Abduvohid Mahmud o‘g‘li

Toshkent Gumanitar Fanlar Universiteti, “Aniq va gumanitar fanlar” kafedrası o‘qituvchisi

E-mail: toshbekov2000abduvohid@gmail.com

Xudoynazarov Murad Mahmudjanovich

Toshkent Gumanitar Fanlar Universiteti, “Aniq va gumanitar fanlar” kafedrası o‘qituvchisi

E-mail: muradhudaynazarov@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu tezisda global iqtisodiyotning O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishiga ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Globallashuv jarayonlari natijasida mamlakatning xalqaro iqtisodiy munosabatlardagi ishtiroki kengayib, tashqi savdo hajmi, eksport salohiyati va xorijiy investitsiyalar oqimi ortib borayotgani yoritilgan. Shuningdek, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning iqtisodiyot tarmoqlari va hududlar bo‘yicha taqsimlanishi, ularning ishlab chiqarish hajmi hamda eksport ko‘rsatkichlariga ta’siri tahlil etilgan. Raqamli iqtisodiyot, innovatsion rivojlanish va zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi natijasida iqtisodiyotning raqobatbardoshligi ortib borayotgani asoslab berilgan. Shu bilan birga, global iqtisodiy jarayonlarning moliyaviy beqarorlik, narxlar tebranishi va geosiyosiy xatarlar kabi salbiy oqibatlari ham ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, O‘zbekistonning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi barqaror iqtisodiy o‘sish, eksportni diversifikatsiya qilish va investitsion jozibadorlikni oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Kalit so‘zlar. Global iqtisodiyot, globallashuv, O‘zbekiston iqtisodiyoti, xalqaro savdo, eksport salohiyati, xorijiy investitsiyalar, to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar, iqtisodiy integratsiya, raqamli iqtisodiyot, innovatsion rivojlanish, iqtisodiy o‘sish, investitsion muhit, xalqaro raqobatbardoshlik, iqtisodiy xavfsizlik, tashqi iqtisodiy aloqalar.

Аннотация

В данном тезисе научно проанализировано влияние глобальной экономики на экономическое развитие Узбекистана. Освещено, что в результате процессов глобализации расширяется участие страны в международных экономических отношениях, растут объемы внешней торговли, экспортный потенциал и приток иностранных инвестиций. Также проанализировано распределение прямых иностранных инвестиций по отраслям экономики и регионам, их влияние на объемы производства и экспортные показатели. Обосновано, что за счет внедрения цифровой экономики, инновационного развития и современных технологий повышается конкурентоспособность экономики. Вместе с тем рассмотрены и такие негативные последствия глобальных экономических процессов, как финансовая нестабильность, колебания цен и геополитические риски. Согласно результатам исследования, интеграция Узбекистана в мировую экономику является важным фактором устойчивого экономического роста, диверсификации экспорта и повышения инвестиционной привлекательности.

Ключевые слова. Глобальная экономика, глобализация, экономика Узбекистана, международная торговля, экспортный потенциал, иностранные инвестиции, прямые

инвестиции, экономическая интеграция, цифровая экономика, инновационное развитие, экономический рост, инвестиционный климат, международная конкурентоспособность, экономическая безопасность, внешнеэкономические связи.

Abstract

This thesis provides a scientific analysis of the global economy's impact on the economic development of Uzbekistan. It highlights that globalization processes have expanded the country's participation in international economic relations, leading to an increase in foreign trade volume, export potential, and the inflow of foreign investment. Furthermore, the distribution of foreign direct investment (FDI) across economic sectors and regions, as well as its impact on production volumes and export performance, is analyzed. The study substantiates that the competitiveness of the economy is rising due to the implementation of the digital economy, innovative development, and modern technologies. At the same time, the negative consequences of global economic processes, such as financial instability, price fluctuations, and geopolitical risks, are also examined. According to the research findings, Uzbekistan's integration into the world economy serves as a crucial factor for sustainable economic growth, export diversification, and enhancing investment attractiveness.

Keywords. Global economy, globalization, economy of Uzbekistan, international trade, export potential, foreign investment, foreign direct investment, economic integration, digital economy, innovative development, economic growth, investment climate, international competitiveness, economic security, foreign economic relations.

XXI asrda globallashuv jarayonlari jahon iqtisodiyotining ajralmas qismiga aylanib, mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy, moliyaviy va texnologik aloqalarning yanada chuqurlashishiga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda biror davlat iqtisodiyotini jahon xo'jaligi tizimidan alohida tasavvur etish qiyin. Xalqaro savdo hajmining ortishi, kapital va investitsiyalarning erkin harakati, zamonaviy texnologiyalarning tez sur'atlarda tarqalishi milliy iqtisodiyotlarning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu nuqtai nazardan, globallashuv nafaqat iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi omil, balki davlatlarning xalqaro raqobatbardoshligini belgilovchi muhim mezon sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Globallashuv sharoitida iqtisodiy integratsiya jarayonlarining kuchayishi yangi bozorlarni egallash, eksport salohiyatini kengaytirish va investitsiya oqimlarini jalb etish imkoniyatlarini yaratmoqda¹³⁹.

O'zbekiston mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab bosqichma-bosqich ochiq iqtisodiyot tamoyillariga asoslangan taraqqiyot modelini shakllantirib kelmoqda. So'nggi yillarda mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar tashqi iqtisodiy aloqalarni kengaytirish, xalqaro savdo munosabatlarini rivojlantirish va jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuv darajasini oshirishga qaratilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi hamda "O'zbekiston – 2030" strategiyasida iqtisodiyotning ochiqqligini ta'minlash, eksport hajmini ko'paytirish va xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Ushbu strategik yondashuvlar mamlakatning global iqtisodiy jarayonlardagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qilmoqda¹⁴⁰.

Globallashuvning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri, avvalo, investitsion jozibadorlikning oshishi va zamonaviy texnologiyalarning kirib kelishida namoyon bo'lmoqda. Xorijiy

¹³⁹ Saburov J.S., Toshbekov A. *Global iqtisodiy rivojlanish: o'quv-uslubiy qo'llanma*. – Toshkent: Toshkent gumanitar fanlar universiteti, 2026. – 5–10-betlar.

¹⁴⁰ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston – 2030" strategiyasi.

investitsiyalar hisobiga yangi ishlab chiqarish quvvatlari yaratilmoqda, sanoat tarmoqlarida modernizatsiya jarayonlari jadallashmoqda hamda eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish hajmi ortmoqda. Bundan tashqari, raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiyotning samaradorligi oshirilmoqda. Jahon bozoridagi ilg'or tajribalarni o'zlashtirish natijasida milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi mustahkamlanib, xalqaro iqtisodiy reytinglardagi ko'rsatkichlari yaxshilanmoqda.

Shu bilan birga, globallashuv jarayoni ayrim iqtisodiy xatarlarni ham yuzaga keltiradi. Jahon bozorlaridagi narxlar o'zgarishi, moliyaviy inqirozlar, logistika zanjirlaridagi uzilishlar va geosiyosiy beqarorlik milliy iqtisodiyotga bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli O'zbekistonda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash, eksport tarkibini diversifikatsiya qilish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash va innovatsion rivojlanishni jadallashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Natijada mamlakat global iqtisodiyotning imkoniyatlaridan samarali foydalanish bilan bir qatorda, uning salbiy oqibatlarini minimallashtirishga qaratilgan muvozanatli iqtisodiy siyosatni amalga oshirmoqda.

Global iqtisodiyotning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri, eng avvalo, mamlakatning xalqaro iqtisodiy munosabatlardagi ishtirokining kengayishida namoyon bo'lmoqda. So'nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida tashqi savdo aylanmasi hajmi ortib, eksport qilinadigan mahsulotlar turi va geografiyasi sezilarli darajada kengaydi. Bu jarayon O'zbekistonning jahon xo'jalik tizimiga integratsiyalashuvini jadallashtirib, milliy iqtisodiyotning ochiqlik darajasini oshirmoqda. Globallashuv natijasida mahalliy korxonalar xalqaro bozorlarda raqobatlashish imkoniyatiga ega bo'lib, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga intilmoqda.

Global iqtisodiyotning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy munosabatlardagi ishtirokining kengayishi so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida tashqi savdo aylanmasi hajmi ortib, eksport qilinadigan mahsulotlar turi va geografiyasi sezilarli darajada kengaydi. Bu jarayon O'zbekistonning jahon xo'jalik tizimiga integratsiyalashuvini jadallashtirib, milliy iqtisodiyotning ochiqlik darajasini kengaytirmoqda. Globallashuv natijasida mahalliy korxonalar xalqaro bozorlarda raqobatlashish imkoniyatiga ega bo'lib, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga intilmoqda. O'zbekiston iqtisodiyotining global bozorlarga integratsiyalashuvi eksport salohiyatini oshirish bilan birgalikda, mamlakatda valyuta tushumlarini ko'paytirishga zamin yaratdi. Shuningdek, to'qimachilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, rangli metallurgiya va kimyo sanoati mahsulotlarida eksportining salohiyatining ortishi iqtisodiy o'sishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xalqaro iqtisodiy aloqalarning kengayishi ishlab chiqarish korxonalarida zamonaviy standartlarni joriy etishga turtki bermoqda. Mahsulot sifati va xavfsizligiga qo'yiladigan xalqaro talablarning ortishi mahalliy ishlab chiqaruvchilarni innovatsion texnologiyalarni va zamonaviy modellarni yaratishga undamoqda. Natijada ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va mahsulot raqobatbardoshligini oshirishda eng muhim vositalardan biri bo'lib xizmat qilmoqda.

Global iqtisodiyotning O'zbekistonga ta'sir ko'rsatadigan muhim yo'nalishlaridan biri xorijiy investitsiyalar oqimining ortishidir. So'nggi yillarda investitsion muhitni yaxshilash, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash va biznes yuritish sharoitlarini soddalashtirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar natijasida mamlakatga jalb etilayotgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshdi. Bu esa iqtisodiyotning turli tarmoqlarida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratishga xizmat qilmoqda. O'zbekistonda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar asosan sanoat, energetika, neft-gaz, kimyo, metallurgiya, qurilish materiallari ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohalariga yo'naltirilmoqda. So'nggi yillarda investitsiyalarning eng katta qismi sanoat tarmoqlariga jalb qilinib, yangi ishlab chiqarish

quvvatlarini yaratish, mavjud korxonalarni modernizatsiya qilish hamda eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishga zamin yaratdi. Ayniqsa, energetika sohasida qayta tiklanuvchi energiya manbalari bo'yicha amalga oshirilayotgan yirik loyihalar xorijiy investorlar ishtirokida moliyalashtirilmoqda. Buning natijasida mamlakatning ishlab chiqarish salohiyati va eksport imkoniyatlari kengayib bormoqda. Hududlar kesimida investitsiyalarning asosiy qismi Toshkent shahri, Toshkent, Navoiy, Samarqand, Buxoro, Qashqadaryo va Farg'ona viloyatlariga to'g'ri keladi. Bu hududlarda sanoat infratuzilmasining rivojlanganligi, transport-logistika imkoniyatlarining qulayligi hamda erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati investorlar uchun jozibador omil bo'lib xizmat qilmoqda. Xususan, Navoiy viloyatida tog'-kon va metallurgiya, Qashqadaryoda neft-gaz, Toshkent shahri va Toshkent viloyatida esa sanoat va xizmatlar sohasiga yo'naltirilgan investitsiya loyihalari amalga oshirildi. Mazkur hududlarda amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalari eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish hajmining ortishiga ham sezilarli hissa qo'shmoqda. Buning natijasi o'laroq O'zbekistonning jahon bozoriga kirish jarayonlari dadil qadamlar bilan ilgarilab bormoqda. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi hamda Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar mamlakat umumiy eksportining qariyb 35–40 foizini shakllantirmoqda. Ayniqsa, to'qimachilik, rangli metallurgiya, kimyo sanoati, elektrotexnika va oziq-ovqat mahsulotlari eksportida investitsion loyihalarning ulushi yuqori hisoblanadi. Bu esa xorijiy investitsiyalar nafaqat ishlab chiqarishni kengaytirish, balki O'zbekistonning jahon bozorlaridagi raqobatbardoshligini oshirish va eksport salohiyatini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilayotganini ko'rsatadi¹⁴¹.

Xorijiy investitsiyalar moliyaviy resurslar manbai, balki ilg'or texnologiyalar, zamonaviy boshqaruv tajribasi va innovatsion yechimlarning kirib kelishiga ham imkon yaratdi. O'zbekistonda investitsion faollikning ortishi iqtisodiy modernizatsiya jarayonlarini jadallashtiruvchi asosiy omillardan biridir. Ularning fikricha, investitsiyalar sanoatni diversifikatsiya qilish va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, investitsiya loyihalari yangi ish o'rinlarini yaratish, aholi daromadlarini oshirish va hududlar iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Globallashuvning yana bir muhim natijasi sifatida O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishini ko'rsatish mumkin. Raqamli texnologiyalarni iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga joriy etish davlat boshqaruvi, moliya sektori va xizmatlar sohasida samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Elektron tijorat, onlayn bank xizmatlari va raqamli platformalarning kengayishi iqtisodiy munosabatlarning yangi shakllarini vujudga keltirmoqda. 2020–2025-yillarda olib borilgan tadqiqotlarda raqamli transformatsiya iqtisodiy o'sishning yangi drayveri sifatida baholandi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi mehnat unumdorligini oshirish, biznes jarayonlarini optimallashtirish va xizmatlar sifatini yaxshilashga xizmat qilishi qayd etilgan. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi xalqaro bozorlarga chiqish xarajatlarini kamaytirib, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Global iqtisodiyotning salbiy ta'sirlari ham mavjud. Jahon bozorlaridagi narxlar o'zgarishi, geosiyosiy ziddiyatlar, moliyaviy inqirozlar va logistika zanjirlaridagi uzilishlar O'zbekiston iqtisodiyotiga ham ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli mamlakatda iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlash, eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha kompleks choralar amalga oshirilmoqda. O'zbekistonda inson kapitalini

¹⁴¹ O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. *Investitsiya faoliyati to'g'risidagi yillik hisobot*. – Toshkent, 2024. – 45–52-b

rivojlantirish zaruratini kuchaytirmoqda. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida malakali mutaxassislar, innovatsion fikrlovchi kadrlar va raqamli texnologiyalarni puxta egallagan ishchi kuchiga bo'lgan talab ortib bormoqda. Shu sababli ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash va innovatsion ekotizimni shakllantirish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Natijada bilimlarga asoslangan iqtisodiyotni rivojlantirish orqali mamlakatning global raqobatbardoshligini oshirish hamda uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun mustahkam zamin yaratilmoqda¹⁴².

Xulosa

Xulosa tariqasida shuni aytib o'tish kerakki, global iqtisodiyotning rivojlanishi O'zbekiston iqtisodiy taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Mamlakatning jahon xo'jalik tizimiga integratsiyalashuvi natijasida tashqi savdo aloqalari kengayib, eksport salohiyati ortib bormoqda hamda xalqaro iqtisodiy hamkorlikning yangi yo'nalishlari shakllandi. Bu jarayon milliy iqtisodiyotning ochiqlik darajasini oshirish bilan birga, ishlab chiqarish samaradorligini yuksaltirish va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, xorijiy investitsiyalarning ko'payishi iqtisodiyotning tarkibiy jihatdan modernizatsiyalashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Investitsiya loyihalari asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarining ishga tushirilishi, zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish hajmining ortishi iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Natijada yangi ish o'rinlari yaratilmoqda, aholi bandligi ta'minlanmoqda va hududlarning investitsion jozibadorligi ortib bormoqda. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va innovatsion texnologiyalarning keng qo'llanilishi globallashtirish sharoitida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim vositasiga aylanmoqda. Elektron tijorat, raqamli xizmatlar va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining joriy etilishi iqtisodiy faoliyatni soddalashtirib, biznes subyektlari uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, inson kapitalini rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash va ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash barqaror iqtisodiy taraqqiyotning muhim sharti sifatida namoyon bo'lmoqda.

Biroq global iqtisodiy jarayonlar bilan bog'liq ayrim xavf va xatarlarni ham e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Jahon bozorlaridagi beqarorlik, geosiyosiy omillar va moliyaviy inqirozlar milliy iqtisodiyotga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash, eksport tarkibini diversifikatsiya qilish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash hamda innovatsion rivojlanishni jadallashtirish O'zbekiston iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Umuman olganda, global iqtisodiyot imkoniyatlaridan oqilona foydalanish mamlakatning uzoq muddatli va barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

¹⁴² Vahobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. *Xalqaro iqtisodiy munosabatlar*. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022. – 214–221-b.;